

”*Jumala ei heitä noppaa*” väitti Einstein (se tosin liittyi kvanttimekaniikkaan ja Einstein oli agnostikko (tai "deeply religious nonbeliever" (Wikipedia))).

EROTELTAVA METAFYYSINEN JA YHTEISKUNNALLINEN VAPAAUS:

Metafyysinen: onko ihminen vapaa valitsemaan vai onko hän deterministinen/geenien ohjailema tms. (vaan miten silloin käy ihmisen vastuulle teoistaan? Jos ihminen ei ole vapaa valitsemaan, niin voiko hän olla vastuussakaan teoistaan? Kantin mukaan etiikka (moraalinen toiminta) vaatii vapautta, mutta mitä jos emme kykene todistamaan sen olemassaoloa?)

Määrittely(yrityksiä):

Metafyysinen vapaus on tapahtumien ennustamattomuutta

→ *eli sellainen tapahtuma on vapaa, jota ei voi ennustaa (onko siis karkkipussisi valinta näin ollen vapaa valinta?)*

TAI

Metafyysinen vapaus on ihmisen valinnanvapautta → *ihmisen tahto ja toiminta on vapaata, jos hän olisi aidosti voinut valita toisin.*

Yhteiskunnallinen vapaus: (tätä käsitellään kurssilla FI3 (ja FI2 sivuten), mutta aihetta on hyvä tarkastella pinnallisesti myös tässä).

”*Vapaus, veljeys ja tasa-arvo*”

KIELTO ON

1. NORMATIIVINEN, KUN SE PERUSTUU NORMIIN, KUTEN LAKIIN
2. TOSIASIALLINEN, KUN LAKIA EI OLE

PERUSVAPAUKSIA, MM.

- SANANVAPAAUS
- USKONNONVAPAAUS (pos. ja neg.)
- KOKOONTUMISVAPAAUS
- ELINKEINONVAPAAUS
- VAPAAUS VALITA ASUINPAIKKANSAA

LIBERALISMI (myös mm. arvol., talousl., sosiaalil., uusliberalismi, libertarismi)

J. Locke: ”*Ihminen on täydellisen vapaa järjestämään toimensa, kuten parhaaksi katsoo, riippumatta kenenkään toisen tahdosta ja kysymättä lupaa*” Yhteiskunnat eivät saisi rajoittaa vapautta → negatiiviset vapaudet (= vapautta jostakin)

J. S. Millin liberalistinen näkemys: *Vahinkoperiaate*

Kansalaisten saatava säilyttää kaikki vapaudet, kun

- ei vahingoita toista ihmistä
- ei saa riistää toisilta vapauksia tai oikeuksia, jotka itsellä on
- ei saa häpäistä ketään

Muita mm. Hobbes, Smith, Rousseau,...

Näkökulmia metafyyssiseen vapauteen:

- **DETERMINISMI**

KAIKKI ENNALTA PÄÄTETTYÄ, EI SATTUMAA, LUONNONLAKI
TIETYSTÄ ALKUTILANTEESTA AINA TIETTY SEURAUS

Miten käy moraalin?

Ovatko teot enää tekoja, jos emme voi vaikuttaa?

Väite: Jos determinismi totta, niin moraali katoaa, ei vastuuta teoista. Pitääkö d. siis hylätä?
Vasta-argumentti: Filosofian tehtävä etsiä totuutta, ei osoittaa maailmaa halutun kaltaiseksi.
Vasta-argumentti #2: Ehkä et voinut vastustaa moraalitonta tekoasi (esim. varkaus), mutta ehkä tuomarikaan ei voi vastustaa rankaisemistasi.

➡ **KAUSAALISUUS**

SYYY-SEURAUS -SUHDE: AINA REDUSOITAVISSA EDELLISIIN
TAPAHTUMIIN

Onko kaikki päätetty jo alkuräjähdyksessä? Mitä jos parametrit olisivat olleet edes hitusen erilaiset? Olisiko tähtiä, planeettoja, elämää, nykyisiä fysiikan lakeja...?

➡ **KAOSTEORIA: TODELLISUUS DETERMINISTINEN, MUTTA NIIN
MONIMUTKAINEN, ETTEMME VOI ENNUSTAA**

Esim. sääennustus viikkojen päähän

- **INDETERMINISMI**

KAIKKI EI ENNALTA MÄÄRÄTTYÄ → VAPAATA TAHTOA VOI OLLA
ALKUTILASTA VAIHTOEHTOISIA SEURAUKSIA

Antaako kvanttimekaniikka taustatukea?

Väite: ”SISÄISET TILAT” INDETERMINISTISIÄ (mm. tunteet, halut...),
FYSIKAALISET LUONNONOLENTONA DETERMINISTISIÄ.

Mm. Kant: moraalinen olento indeterministinen, luonnonolentona
deterministinen

→ Kritiikki: Milloin moraalinen, milloin luonnonolento?

Kritiikki: Jos tapahtumat ovat summittaisten sattumien tulosta, ovatko ne sen enempää
vapaita?

➡ **EKSISTENTIALISMI** (olemassaolo, *existentia* ensisijainen olemukseen, *essentia*
nähten (jos ihmisellä on olemus, *essentia*, voiko hän olla vapaa?)) (Jean-Paul Sartre)
”Ihminen heitetty vapauteen”: Jokainen *vapaa* täydellisesti, mutta toisaalta *pakotettu*
tekemään valintoja, valitsemaan arvonsa ja olemassaolonsa suunnan eli luomaan itse
olemassaolonsa tarkoituksen (ei ulkopuolisia auktoriteetteja).

- **PREDETERMINISMI** (teologiassa predestinaatio osin sama)

KAIKKI TAPAHTUMAT JOHTAVAT ENNALTA MÄÄRÄTTYYN
LOPPUTULOKSEEN:

KAIKISTA MAHDOLLISISTA ALKUTILOISTA SIIS VAIN YKSI MAHDOLLINEN
LOPPUTILA

➡ **FATALISMI**: kohtalonusko (ei tarvitse olla uskonnollinen)
→ fatalismi käy myös determinismiin

- **KOMPATIBILISMI**

= käsitys, jonka mukaan *determinismi* ja toiminnanvapaus ovat yhteen sovitettavissa.

Yksilön tahto on vapaa, jos hän suorittaa toimintansa omien halujensa ja harkintojensa mukaisesti ilman ulkoisia pakotteita (esim. sinua ei uhata aseella tekemään valintaa). Se miten halu/tahto on muodostunut ei yleisen *kompatibilistisen* kannan mukaan ole merkitystä – maailma voi siis olla deterministinenkin tai halu tehdä valinta voi olla jonkun muun kuin itsen aiheuttama.

”Ihminen voi tehdä mitä tahtoo, mutta hän ei voi tahtoa sitä, mitä hän tahtoo.”

- Arthur Schopenhauer